

MARCIN ULIASZ

ORCID: 0000-0001-6845-0153

Sąd Okręgowy w Lublinie

DOWÓD Z DOKUMENTU WEDŁUG ART. 308 K.P.C.

Abstrakt: Dokument jest nośnikiem informacji umożliwiającym zapoznanie się z jego treścią. Informacja może zostać utrwalona w dokumencie w postaci obrazu, dźwięku lub obrazu i dźwięku. W art. 308 k.p.c. przewidziano możliwość przeprowadzenia dowodu z takich dokumentów. Do tego dowodu stosuje się przepisy o oględzinach i dowodach z dokumentów. Przepisy nie przewidują innych różnic prawnych między tymi dokumentami a tradycyjnymi dokumentami zawierającymi tekst.

Słowa kluczowe: dowód z dokumentu elektronicznego, dowody multimedialne, dowody audialne i audiowizualne

UWAGI OGÓLNE

Przepis art. 308 § 1 k.p.c. w pierwotnym brzmieniu przewidywał, że sąd może dopuścić dowód z filmu, telewizji, fotokopii, fotografii, planów, rysunków oraz płyt lub taśm dźwiękowych i innych przyrządów utrwalających albo przenoszących obrazy lub dźwięki. Według art. 308 § 2 k.p.c. dowody, o których mowa w paragrafie poprzedzającym, sąd przeprowadza, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów. Regulacja ta umożliwiała wykorzystywanie w postępowaniu cywilnym środków dowodowych będących wynikiem postępu technologicznego. Dostrzegano wady tej regulacji, gdyż oprócz środków dowodowych (na przykład film i fotografia) wymieniono również nośniki informacji (płyty, taśmy dźwiękowe oraz przyrządy itp.)¹. Akcentowano też, że wymienione dowody mają charakter wtórny i nie mogą zastępować dowodów tradycyjnych i uniwersalnych, takich jak zeznania świadków, przesłuchanie stron, dokumenty czy oględziny².

¹ K. Knoppek, [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2. *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 176.

² T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985, s. 84–86; K. Knoppek, *Wydruk z komputera jako dowód w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 2, s. 58–60.

W piśmiennictwie pojawiają się wypowiedzi świadczące o sceptycznym podejściu do tych dowodów, gdyż mogą one być stosunkowo łatwo preparowane, przekształcane i fałszowane³. Jednak równie podatne na podrobienie albo przerozbieńnię są dokumenty tradycyjne (mające postać papierową). Okoliczności te nie mogą zatem *a priori* decydować o „słabszej” mocy dowodowej lub braku wiarygodności takich dokumentów, ani o ich niedopuszczalności⁴.

Ustawą z dnia 10 lipca 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks cywilny, ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁵ wprowadzono między innymi zmiany w przepisach o postępowaniu dowodowym. W wyniku tej nowelizacji przepis art. 308 k.p.c. uzyskał brzmienie: „Dowody z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹, w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku, sąd przeprowadza, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów”. Wykładnia art. 308 k.p.c. wymaga uwzględnienia pozostałych regulacji dotyczących dowodów z dokumentu.

1. DOKUMENT — POJĘCIE

Według art. 77³ k.c. dokumentem jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią. Definicja ta została zamieszczona w przepisach o formie czynności prawnych, ale ma ona charakter uniwersalny i systemowy. O uniwersalności definicji świadczy to, że odnosi się ona do dokumentów w postaci tradycyjnej (zwykle papierowej) oraz elektronicznej. Jest też neutralna technologicznie⁶.

Definicja zawiera trzy człony. Pierwszy z nich to nośnik informacji, czyli element (składnik) dokumentu o charakterze przedmiotowym. Zakres desygnatów nazwy „nośnik” jest szeroki. Definicja w tej części nawiązuje do poglądu M. Allerhanda, którego zdaniem dokument to każdy przedmiot wyrażający myśl ludzką⁷. Autor ten niewątpliwie miał na myśli tradycyjne nośniki dokumentów (papier, pergamin, szkło, kamień, blacha itp.). Współcześnie należy do nich zaliczyć także inne rodzaje nośników, w tym nośniki dokumentów elektronicznych⁸. Nośnikami

³ Np. M. Krakowiak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góral-Błaszczkowska, t. 1, Warszawa 2016, s. 826; M. Sieńko, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. M. Manowska, t. 2, Warszawa 2015, s. 756.

⁴ J. Misztal-Konecka, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, t. 1, Warszawa 2016, s. 1315–1316.

⁵ Dz.U. z 2015 r. poz. 1311, z późn. zm.

⁶ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2013 (numer specjalny), s. 13.

⁷ M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Lwów 1932, s. 283.

⁸ Więcej F. Zedler, *Dowód z dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ius est a Iustitia Appellatum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, Warszawa 2017, s. 562 n.

tych ostatnich dokumentów mogą być informatyczne nośniki danych, ale nie zawsze jest to właściwe, gdyż na takim nośniku mogą być zapisane dwa dokumenty (pliki) lub więcej. Nie da się też wykluczyć istnienia dokumentu zapisanego na dwóch lub więcej informatycznych nośnikach danych. W uzasadnieniu projektu ustawy (uchwalonej jako cytowana ustawa z dnia 10 lipca 2015 roku) w odniesieniu do dokumentów elektronicznych wskazano, że nośnikiem jest plik, czyli jednostka zapisu i przechowywania informacji⁹. Wydaje się, że nazwa „nośnik” dokumentu elektronicznego powinna być interpretowana szeroko i nie zawsze można ją sprowadzać do technicznego urządzenia (materialnego nośnika) albo pliku, w którym jest zapisana informacja¹⁰.

Drugim elementem koniecznym do istnienia dokumentu (tak zwany element intelektualny) jest informacja. Jest to przekaz, wiadomość, myśl utrwalona (zapisana) na nośniku. „Nośnik informacji” istnieje wtedy, gdy nośnik zawiera utrwaloną informację. Pusty nośnik (na przykład „czysta” kartka papieru) nie jest dokumentem¹¹. Informacja może być utrwalona za pomocą tekstu, obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku.

Trzeci człon definicji ma charakter funkcjonalny. Nośnik z informacją musi umożliwiać zapoznanie się z jej treścią. Zapoznanie się z informacją może odbyć się bezpośrednio (na przykład przez odczytanie tekstu lub obejrzenie tradycyjnej fotografii) albo przy wykorzystaniu urządzeń lub środków technicznych (obejrzenie fotografii cyfrowej lub filmu). Chodzi tu o każdą formę zapisu informacji, czyli tekst, dźwięk albo obraz i dźwięk¹².

Omawiana definicja nie przewiduje wymogu podpisania dokumentu. Podpis wystawcy dokumentu nie jest zatem koniecznym elementem (warunkiem *sine qua non*) dokumentu¹³. Niemniej jednak wyróżnia się dokumenty *sensu*

⁹ W nauce zgłoszono zastrzeżenia do prawidłowości tego ujęcia. Zob. J. Widło, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy (w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego)*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 9, s. 95–96.

¹⁰ Dzięki temu podejściu definicja dokumentu będzie adekwatna także do informacji zapisanych i przechowywanych w takich miejscach, które nie są powiązane bezpośrednio z konkretnym informatycznym nośnikiem danych (chmura obliczeniowa, skrzynka odbiorcza poczty elektronicznej itp.).

¹¹ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, Warszawa 2012, s. 56. Informacja bez nośnika (np. wypowiedź ustna) nie jest dokumentem. Nie jest też dokumentem niezapisany informacją nośnik (czyli nośnik, który nie zawiera żadnej informacji). Jeżeli przyjąć, że nośnikiem dokumentu elektronicznego jest plik, to zawsze jest on dokumentem, gdyż zawiera informacje o tak zwanych właściwościach pliku (metadane), czyli dane o autorze lub dacie utworzenia (B. Kaczmarek-Templin, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2. *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021, s. 1073).

¹² D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym*, s. 13.

¹³ J. Widło, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy*, s. 92. Przed wejściem w życie art. 77³ k.c. zagadnienie to było przedmiotem wieloletniej dyskusji, zob. np. B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 60 n.; K. Knoppek, [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2, s. 176 n. oraz cyt. tam literatura.

largo (niezawierające podpisu) oraz dokumenty *sensu stricto*, czyli podpisane przez wystawcę¹⁴.

Definicja dokumentu zawarta w art. 77³ k.c. nie jest pozbawiona wad. Ma ona jednak charakter systemowy i należy ją uwzględniać także w ramach wykładni prawa procesowego. Tym samym pojęciem użytym w prawie cywilnym materialnym i procesowym powinno być co do zasady przypisywane identyczne znaczenie.

2. RODZAJE DOKUMENTÓW W ŚWIETLE PRZEPISÓW PROCESOWYCH

Według art. 243¹ k.p.c. przepisy oddziału Dowód z dokumentów, czyli art. 243¹–257 k.p.c.) stosuje się do dokumentów zawierających tekst, umożliwiając ustalenie ich wystawców. Na podstawie tego przepisu można wyróżnić kilka rodzajów dokumentów.

Przede wszystkim należy wyróżnić dokumenty tekstowe (zawierające tekst), dokumenty nietekstowe oraz dokumenty mieszane. W dokumencie tekstowym informacja jest wyrażona przy użyciu znaków alfanumerycznych zastosowanych zgodnie z regułami językowymi. Są to dokumenty wykorzystywane najczęściej w postępowaniu cywilnym. Dokumenty nietekstowe zawierają informacje utrwalone przy wykorzystaniu form zapisu informacji innych niż tekst. Można wśród nich wyróżnić dokumenty z informacjami utrwalonymi za pomocą obrazu (fotografie, rysunki, szkice, mapy, plany itp.), za pomocą dźwięku (nagrania audialne) albo obrazu i dźwięku (nagrania audiowizualne, czyli filmy). Jest to pojemna grupa dokumentów, które coraz częściej są wykorzystywane w postępowaniach dowodowych z powodu coraz większej dostępności urzędów umożliwiających utrwalanie obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku. W nauce zaproponowano, aby dowody te nazywać dowodami multimedialnymi¹⁵.

Oprócz dokumentów tekstowych i nietekstowych należy wyróżnić grupę dokumentów mieszanych (złożonych¹⁶), czyli takich, w których informacja jest utrwalona przy użyciu różnych form zapisu. Są to najczęściej dokumenty zawierające zapis wizualny lub audiowizualny i towarzyszący mu zapis tekstowy (na przykład napisy, tytuły, komentarze lub wyjaśnienia). Do tej kategorii dokumen-

¹⁴ B. Kaczmarek, *Moc dowodowa dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym — polemika*, „Monitor Prawniczy” 2008, nr 5, s. 249.

¹⁵ M. Podolska, *Znaczenie dowodów audialnych i wizualnych we współczesnym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Wokół problematyki dowodów i postępowania*, red. J. Bodio, M. Mierzwa, K. Niewęglowski, Lublin 2018, s. 170. Por. też K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1415.

¹⁶ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 210.

tów należy tak zwany protokół elektroniczny z posiedzenia sądowego, który zawiera zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku oraz tekst zapisany w adnotacjach.

Warto podkreślić, że kryterium przytoczonego podziału jest forma zapisu (sposób utrwalenia) informacji (tekst, obraz, dźwięk, obraz i dźwięk), a nie sposób (technika) sporządzenia dokumentu. Kserokopia, cyfrowe odwzorowanie (skan) albo wydruk dokumentu tekstowego z punktu widzenia techniki ich sporządzenia są obrazami dokumentu tekstowego. Z punktu widzenia omawianego kryterium są to jednak dokumenty tekstowe, gdyż zawierają one informację ujawnioną za pomocą tekstu, a nie obrazu.

Inny podział dokumentów wynikający z art. 243¹ k.p.c. to podział na dokumenty umożliwiające ustalenie wystawcy oraz dokumenty, co do których nie jest to możliwe. Przepisy o dowodzie z dokumentu tekstowego znajdują zastosowanie tylko wtedy, gdy dokument ten umożliwia ustalenie wystawcy. W tej grupie dokumentów można wyróżnić dokumenty tekstowe zawierające podpis wystawcy oraz dokumenty tekstowe niepodpisane.

Dokumenty podpisane to dokumenty publiczne albo prywatne. Znajdują do nich zastosowanie przepisy ustanawiające domniemania autentyczności lub prawdziwości (art. 252–253 k.p.c.). Dokumenty tekstowe niepodpisane też mogą umożliwiać ustalenie wystawcy na podstawie okoliczności towarzyszących sporządzeniu lub udostępnieniu dokumentu (na przykład adres poczty elektronicznej albo numer telefonu). Do takich dokumentów również należy stosować przepisy o dowodzie z dokumentu z wyjątkiem tych regulacji, które odnoszą się wprost tylko do dokumentów podpisanych (na przykład art. 253 k.p.c.).

3. DOKUMENTY, O KTÓRYCH MOWA W ART. 308 K.P.C.

W art. 308 k.p.c. unormowano czynności dotyczące dowodów z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹, w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku. Przepis ten znajduje zastosowanie do dokumentów „w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku”. Określenie „w szczególności” wskazuje, że jest to katalog przykładowy (otwarty¹⁷) i odgrywa trojaka rolę.

Po pierwsze, przepis art. 308 k.p.c. dotyczy dokumentów tekstowych, co do których nie jest możliwe ustalenie wystawcy. Należą one bowiem do dokumentów „innych niż wymienione w art. 243¹⁷” k.p.c. Ponadto przepis ten, poza dokumentami nietekstowymi, dotyczy też dokumentów mieszanych (złożonych)¹⁸.

¹⁷ Taki pogląd przyjęto w orzecznictwie jeszcze przed zmianą tego przepisu (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2014 r., I ACa 637/14, LEX nr 1602874; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 września 2014 r., I ACa 404/14, LEX nr 1527073). Zob. też K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego*, s. 209.

¹⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1404–1405.

Po drugie, określenie to nadaje omawianej regulacji charakter ogólny. Przepis ten może być stosowany do różnych rodzajów dokumentów (innych niż wymienione w art. 243¹ k.p.c.), bez względu na sposób utrwalenia informacji i jest neutralny technologicznie¹⁹.

Po trzecie, przepis ten jest uniwersalny (ponadczasowy), gdyż może być stosowany w przyszłości także do dokumentów nietekstowych sporządzonych z wykorzystaniem ewentualnych (nowych) form zapisu informacji. Jest on przykładem wzorcowej i elastycznej regulacji dotyczącej informatyzacji postępowania cywilnego²⁰.

W rezultacie zbiór środków dowodowych, do których znajduje zastosowanie art. 308 k.p.c., jest bardzo szeroki. Są to wszystkie dokumenty (nośniki informacji umożliwiające zapoznanie się z jej treścią) niebędące dokumentami tekstowymi umożliwiającymi ustalenie wystawcy²¹. Zestawienie przepisów art. 243¹ k.p.c. i art. 308 k.p.c. prowadzi do wniosku, że przepisy o dowodzie z dokumentu (art. 243¹ k.p.c. i następne) są stosowane wprost tylko do wąskiej grupy dokumentów. W odniesieniu do wszystkich pozostałych dokumentów (także mieszanych) znajduje zastosowanie art. 308 k.p.c.

4. NIEKTÓRE RODZAJE DOKUMENTÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 308 K.P.C.

4.1. DOKUMENTY TEKSTOWE, KTÓRE NIE UMOŻLIWIAJĄ USTALENIA WYSTAWCY

Do tej kategorii należą wszelkie dokumenty w postaci papierowej lub elektronicznej, na podstawie których nie da się zidentyfikować wystawcy. Są to między innymi anonimy, plakaty, niektóre afisze lub ulotki oraz niektóre wiadomości przesyłane za pośrednictwem komunikatorów, o ile nie można ustalić ich autora (nadawcy). Do tej kategorii należą dokumenty niezawierające podpisu ani innych oznaczeń pozwalających na zidentyfikowanie wystawcy.

Identyfikacja wystawcy dokumentu może mieć charakter bezpośredni lub pośredni²². Identyfikacja bezpośrednia polega na ustaleniu wystawcy na podstawie treści dokumentu (na przykład autor dokumentu jest w nim wymieniony albo dokument jest opatrzony jego podpisem). W pozostałych przypadkach (identyfikacja pośrednia) może okazać się konieczne uwzględnienie okoliczności

¹⁹ M. Krakowiak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, s. 828.

²⁰ Por. K. Markiewicz, *Informatyzacja postępowania cywilnego — de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29.9.2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 426.

²¹ M. Rusiński, *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, „Przeгляд Sądowy” 2017, nr 2, s. 65.

²² D. Szostek, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego*, s. 65.

towarzyszących wystawieniu dokumentu, co oznacza, że identyfikacja wystawcy może wymagać przeprowadzenia innych dowodów niż sam dokument. W tym celu może okazać się konieczne ustalenie adresu e-mail, z którego wysłano wiadomość, numeru telefonu, z którego wysłano SMS, konta użytkownika w komunikatorze internetowym, konta na portalu społecznościowym, konta w banku lub sklepie internetowym, a nawet zeznania świadków lub stron obecnych przy sporządzeniu dokumentu albo weryfikacja wydruku w odpowiednim systemie teleinformatycznym²³. Dopiero wtedy, gdy na podstawie tych okoliczności nie jest możliwe ustalenie wystawcy, dokument tekstowy może być zakwalifikowany do grupy dokumentów, o których mowa w art. 308 k.p.c. Oznacza to, że na etapie zgłoszenia dowodu z takiego dokumentu strona nie wie, według jakich przepisów dowód ten zostanie przeprowadzony²⁴. Nie zagraża to jednak możliwości dochodzenia praw lub obrony praw przez stronę. Sąd musi natomiast elastycznie podchodzić do określania sposobu przeprowadzania tych środków dowodowych, które wywołują wątpliwości interpretacyjne, i modyfikować swoje czynności w zależności od ustaleń poczynionych na skutek przeprowadzenia innych środków dowodowych²⁵.

Moc dowodowa i wiarygodność dokumentów tekstowych, które nie umożliwiają ustalenia wystawcy, zazwyczaj jest niewielka, ale nie oznacza to, że są to niedopuszczalne środki dowodowe. Niepodpisany dokument (na przykład anonimowy list, anonimowa wiadomość e-mail, kserokopia, wydruk itp.) może być dowodem w postępowaniu przed sądem²⁶. Anonim odpowiada definicji dokumentu z art. 77³ k.c., ponieważ pojęcie to obejmuje także niepodpisane nośniki informacji umożliwiające zapoznanie się z jej treścią. Brak podpisu powoduje jedynie, że anonim nie może być przedmiotem dowodu z dokumentu w rozumieniu art. 243¹ k.p.c., bo nie jest możliwe ustalenie jego wystawcy, a przesłanka ta, oprócz wyposażenia dokumentu w treść, jest obligatoryjna odnośnie do tej kwalifikacji. Dowód z anonimu powinien być przeprowadzony na podstawie art. 308 k.p.c.²⁷

²³ J. Widło, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy*, s. 99.

²⁴ M. Rusiński, *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, s. 72.

²⁵ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1405.

²⁶ Ł. Błaszczak, *Czy anonim może być dowodem w procesie cywilnym?*, „Palestra” 2022, nr 5, s. 118 n.; K. Knoppek, [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2, s. 197; M. Rusiński, *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, s. 75; D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, s. 208.

²⁷ Za dyskusyjne należy uznać wypowiedzi, według których anonim nie stanowi i nie może stanowić żadnego dowodu w sprawie rozpoznawanej przez organy wymiaru sprawiedliwości, gdyż z istoty swojej jest zjawiskiem niemoralnym, nieakceptowanym przez społeczeństwo i jako taki nie może być nigdy i w żadnym kontekście brany pod uwagę przez sąd (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1980 r., II URN 171/80, OSP 1981, nr 7–8, poz. 126). Podobnie należy ocenić pogląd o niedopuszczalności dowodów z anonimowych dokumentów tekstowych i dopuszczalności dowodu z dokumentu nietekstowego (np. nagrania dźwiękowego lub audiowizualnego), którego

Dotyczy to także elektronicznego dokumentu zawierającego tekst w razie niemożności ustalenia jego wystawcy. Przypisanie takiemu dokumentowi statusu anonimu nie jest cechą trwałą, lecz co najwyżej można ją potraktować jako tymczasową i niepermanentną²⁸.

4.2. KOPIE, WYDRUKI I ODPISY DOKUMENTÓW TEKSTOWYCH

Wtórniki dokumentów tekstowych (na przykład kserokopia²⁹ umowy, jej fotokopia lub skan) należą do dokumentów, do których stosuje się art. 308 k.p.c. Kserokopia podpisanego dokumentu papierowego jest dowodem istnienia tego dokumentu. Kserokopia zazwyczaj nie umożliwia ustalenia jej wystawcy (chyba że zamieści on stosowną informację o sporządzeniu kserokopii). Może być ona dowodem istnienia i treści dokumentu umożliwiającego albo uniemożliwiającego ustalenie wystawcy. Przepis art. 308 k.p.c. znajduje zatem zastosowanie do kopii (kserokopii, fotokopii itp.) dokumentów tekstowych³⁰.

Przepisu art. 308 k.p.c. nie stosuje się do odpisów takich dokumentów tekstowych, które umożliwiają ustalenie wystawcy. Strona może złożyć, zamiast orygi-

wystawcy nie można ustalić (A. Mendrek, *Dokumenty tekstowe (art. 243¹ k.p.c.) i inne dokumenty (art. 308 k.p.c.)*, [w:] *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017, LEX). Dowody z takich dokumentów należy traktować identycznie i uznać, że są one dopuszczalne, a ich anonimowy charakter ma znaczenie w ramach oceny ich mocy dowodowej i wiarygodności.

²⁸ Więcej Ł. Błaszczak, *Czy anonim może być dowodem w procesie cywilnym?*, s. 118 n.

²⁹ Przed wejściem w życie przepisu art. 77³ k.p.c. dopuszczalność dowodu z kserokopii była przedmiotem dyskusji. Według jednego ze stanowisk kserokopie niepotwierdzone „za zgodność z oryginałem” nie mają mocy dowodowej; nie mogą być uznane za środek dowodowy, o którym mowa w art. 308 k.p.c. (postanowienie SN z dnia 27 lutego 1997 r., III CKU 7/97, Legalis; wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2002 r., I CKN 1572/99, Legalis; wyrok SN z dnia 14 lutego 2007 r., II CSK 401/06, Legalis; wyrok SN z dnia 10 lipca 2009 r., II CSK 65/09, Legalis; wyrok SA w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2013 r., I ACa 1163/12, Legalis). Uznawano też, że fotokopie dokumentów, bez stwierdzenia ich zgodności z oryginałem, nie są dokumentami w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego i zbędna albo nawet niedopuszczalna jest analiza ich treści i formy. Nie są to dowody, które mogą być poddane takiej analizie (wyrok SN z dnia 7 lipca 2004 r., I CK 32/04, Legalis). Zgodnie z odmiennym poglądem, niepoświadczona kserokopia, podobnie jak zdigitalizowany dokument papierowy, to inny środek dowodowy na podstawie art. 308 k.p.c., który może być wykorzystany w postępowaniu cywilnym (np. J. Widło, *Charakter prawny digitalizacji dokumentów w postępowaniu cywilnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010, s. 164–165; B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, s. 184–185; K. Markiewicz, *Inne środki dowodowe*, [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 786). W aktualnym stanie prawnym nie budzi wątpliwości, że kserokopia, fotokopia albo cyfrowe odwzorowanie dokumentu papierowego to dokumenty, które mogą być dowodem w postępowaniu cywilnym.

³⁰ K. Markiewicz, *Dokumenty i ich wtórniki w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2016, nr 3, s. 469 i cyt. tam literatura.

nału, odpis dokumentu, jeżeli jego zgodność z oryginałem została poświadczona przez notariusza albo przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (art. 129 k.p.c.). Odpis dokumentu poświadczony w ten sposób ma moc równą oryginałowi. Nie zachodzi wtedy potrzeba stosowania art. 308 k.p.c. Moc oryginału mają też wydruki (sporządzone samodzielnie) tekstowych dokumentów elektronicznych, o ile przepis ustawy przyznaje im taki walor³¹. Do tych wydruków nie stosuje się art. 308 k.p.c.³²

Jeżeli strona składa (jako dowód) kserokopię, wydruk albo odwzorowanie cyfrowe dokumentu tekstowego (umożliwiającego ustalenie wystawcy) poświadczony za zgodność z oryginałem, ale bez zachowania powyższych warunków poświadczenia urzędowego (na przykład własnoręcznie podpisane oświadczenie o zgodności kserokopii z oryginałem dokumentu) to dowód z takiego dokumentu przeprowadza się zgodnie z art. 243¹ k.p.c. i następnymi³³.

Przepis art. 308 k.p.c. znajduje też zastosowanie do urzędowo poświadczonego odpisu dokumentu tekstowego, który nie umożliwia ustalenia wystawcy (na przykład odpisu planu albo wyrysu z mapy).

4.3. DOKUMENTY ZAWIERAJĄCE ZAPIS OBRAZU

Do tej grupy należą dokumenty mające postać tradycyjną (papierową) lub elektroniczną, zawierające informację utrwaloną jako obraz. Są to między innymi fotografie, rysunki, szkice, plany, mapy, wykresy, elektroencefalogramy lub elektrokardiogramy (na przykład zawarte w dokumentacji medycznej). Dowody te przedstawiają określone przedmioty, zdarzenia albo stany. W niektórych sprawach są to dowody konieczne³⁴.

Możliwe jest też istnienie dokumentów o charakterze mieszanym (złożonym), to jest zawierających zapis obrazu i tekstu. Przykładem są wydruki stron internetowych (tak zwane zrzuty zawartości ekranu). Są to obrazy treści zwizualiz-

³¹ Por. np. art. 4 ust. 4aa ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz.U. z 2022 r. poz. 1683.

³² Więcej na temat wydruku w postępowaniu dowodowym A. Kościółek, *Dopuszczalność wydruku komputerowego jako dowodu w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Dowodzenie w procesach cywilnych, gospodarczych i administracyjnych*, red. R. Sztymiler, M. Różański, Olsztyn 2014, s. 61; M. Rusiński, *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, s. 70 n.

³³ Więcej B. Kaczmarek-Templin, [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 551; S. Pawelec, B. Trętowski, *Strona internetowa jako źródło dowodowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 7, s. 42.

³⁴ W sprawach, w których jest dokonywany podział nieruchomości, podział ten musi być uwidoczniiony na planie sporządzonym zgodnie z zasadami oznaczania nieruchomości w księgach wieczystych (uchwała SN z dnia 15 grudnia 1969 r., III CZP 12/69, OSNCP 1970, nr 3, poz. 39).

zowanej w przeglądarce internetowej³⁵. W zakresie oceny tekstu zamieszczonego na stronie internetowej należy stosować przepisy o dowodzie z dokumentu, w zakresie zaś oceny obrazu — o dowodzie z oględzin³⁶. Takie wydruki są dowodami, o których mowa w art. 308 k.p.c. W piśmiennictwie przedstawiono pogląd, według którego do takich wydruków należy stosować art. 309 k.p.c.³⁷ Wydruki te są jednak dokumentami, czyli dowodami nazwanymi. Przepis art. 309 k.p.c. dotyczy „innych dowodów”, czyli dowodów nienazwanych.

W odniesieniu do stron internetowych wskazuje się na ich ulotność, zmienność, możliwość zmiany zawartych na nich zapisów, w tym przez osoby nieuprawnione, oraz często anonimowość, mogą dawać pole do nadużyć i tym samym rodzić nieufność co do zawartych na nich informacji³⁸. Wydruk zawiera odzwierciedlenie aktualnego widoku ekranu, też może być spreparowany i powinien mieć znaczenie pomocnicze. Zasadnicze znaczenie powinien mieć dowód z treści strony internetowej (na przykład z informacji zawartej w portalu społecznościowym) przeprowadzony w formie, w której ta treść faktycznie występuje³⁹. Warunkiem jest jednak zgłoszenie wniosku o przeprowadzenie tego dowodu (a nie dowodu z wydruku), chyba że zachodzą podstawy do dopuszczenia tego dowodu z urzędu.

4.4. DOWODY Z NAGRAŃ AUDIALNYCH I AUDIOWIZUALNYCH

Dowody z nagrań (zapisów) dźwięku albo obrazu i dźwięku powinny być dostarczone sądowi w postaci elektronicznej (na informatycznym nośniku danych)⁴⁰.

Strony nierzadko przedkładają również pisemne stenogramy (stenopisy) nagranych rozmów. Są one dokumentami pomocniczymi, których celem jest ułatwienie posługiwania się zapisami. Dowodami są jednak zapisy dźwięku albo obrazu i dźwięku.

Większe znaczenie praktyczne ma oznaczanie w pismach procesowych konkretnej części zapisu, która dotyczy spornego faktu. Wymóg taki przewidziano jedynie w postępowaniu apelacyjnym i dotyczy on spraw, w których sąd pierwszej instancji sporządził protokół elektroniczny. Według art. 368 § 1³ k.p.c., powołując fakt wykazany dowodem utrwalonym za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk

³⁵ Więcej S. Pawelec, B. Trętowski, *Strona internetowa jako źródło dowodowe*, s. 40–41.

³⁶ J. Misztal-Konecka, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, s. 1319.

³⁷ P. Feliga, komentarz do art. 309 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, Legalis, teza nr 7.

³⁸ A. Laskowska-Hulisz, *Projektowane zmiany przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie postępowania dowodowego*, [w:] *Ku lepszemu prawu — dyskurs nauki i praktyki. Uwagi na tle ostatnich zmian legislacyjnych w zakresie prawa cywilnego i procedury cywilnej*, red. I. Kunicki, A. Antkiewicz, Sopot 2015, s. 48.

³⁹ W. Bijas, *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 30.

⁴⁰ Odrębnym zagadnieniem jest legalność takich dowodów, ale problematyka ta wykracza poza zakres niniejszego opracowania.

albo obraz i dźwięk, należy oznaczyć część zapisu dotyczącą tego faktu. W nauce podniesiono, że (mimo braku wyraźnej regulacji) ten wymóg należy stosować także do dowodów utrwalonych za pomocą urządzenia rejestrującego obraz, dźwięk albo obraz i dźwięk wskazanych w apelacji⁴¹. K. Flaga-Gieruszyńska zauważa, że powinien być on stosowany także w odniesieniu do wniosków dowodowych zgłaszanych w trakcie postępowania przed sądem pierwszej instancji⁴². W razie zgłoszenia dowodu z długiego zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku takie oznaczenie miejsca zapisu ułatwia i przyspiesza zapoznanie z jego relewantną częścią.

5. CZYNNOCI DOWODOWE WEDŁUG ART. 308 K.P.C.

W art. 308 k.p.c. przewidziano, że dowody z omawianych dokumentów sąd przeprowadza, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów. Odpowiednie stosowanie przepisów oznacza stosowanie niektórych regulacji wprost, innych z modyfikacjami uwzględniającymi specyfikę określonego rodzaju dokumentu oraz niestosowanie niektórych unormowań⁴³.

Oględziny dokumentu, o którym mowa w art. 308 k.p.c., polegają za zapoznaniu się z dokumentem przy wykorzystaniu zmysłów wzroku, słuchu lub dotyku (na przykład obejrzenie nagrania wideo albo odsłuchanie zapisu dźwięku). Odnośnie do dokumentów w postaci tradycyjnej oględziny polegają na bezpośrednim zapoznaniu się z dokumentem. Oględziny dokumentu elektronicznego mają charakter pośredni, treść dokumentu jest zwizualizowana wskutek przetworzenia zapisu elektronicznego za pomocą określonego oprogramowania. Dokument elektroniczny składa się z kodu zapisanego ciągiem liczb, a jego wizualizacja jest konsekwencją przetworzenia tego kodu⁴⁴.

Zapoznanie się z dokumentem to przede wszystkim poznanie informacji (treści) utrwalonej w dokumencie. Przeprowadzenie dowodu z takiego dokumentu mającego postać elektroniczną wymaga jego oględzin, czyli odtworzenia zapisu i poznania jego treści zmysłami⁴⁵.

⁴¹ M. Michalska-Marciniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembrzusi, t. 1, Warszawa 2020, s. 833.

⁴² K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1405.

⁴³ J. Nowacki, *Analogia legis*, Warszawa 1996, s. 135–146.

⁴⁴ Por. Z. Woźniak, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 21, s. 1347. Wskazuje się też na potrzebę rozróżnienia treści dokumentu (zawartości intelektualnej) oraz cech zewnętrznych dokumentu (nośnika w wypadku dokumentów elektronicznych), przy czym przedmiotem oględzin mogą być tylko cechy zewnętrzne lub nośnik dokumentu, a nie jego treść (więcej B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, s. 170–171).

⁴⁵ Z. Woźniak, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1347.

Ogłędziny polegają też na zapoznaniu się z cechami (właściwościami) dokumentu (analiza techniczna dokumentu⁴⁶). W przypadku dokumentu w postaci papierowej (na przykład planu lub fotografii) dotyczy to tak zwanych cech zewnętrznych dokumentu, czyli takich, które nie są treścią (informacją) dokumentu (stan nośnika, jego uszkodzenia, rodzaj środka piszącego) albo są z nią powiązane pośrednio (dopiski, skreślenia, ślady usuwania treści). Ogłędziny dokumentu w postaci elektronicznej obejmują zapoznanie się z cechami (właściwościami) nośnika⁴⁷ (data utworzenia lub modyfikacji, autor i inne) oraz cechami samego zapisu (zauważalne ślady ingerencji w treść dokumentu w postaci przerw zapisu wideo świadczących o montowaniu nagrania itp.). Analiza techniczna jest istotna dla oceny mocy dowodowej i wiarygodności dokumentów audialnych i wizualnych, gdyż są one podatne na ingerencję (manipulowanie, zniekształcanie, przerabianie, preparowanie)⁴⁸.

Do dowodów unormowanych w art. 308 k.p.c. może znaleźć zastosowanie większość przepisów o ogłędzinach. Ogłędziny dokumentu mogą odbyć się bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności — również w połączeniu z przesłuchaniem świadków (art. 292 k.p.c.). Jeżeli dokument znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej, sąd może zobowiązać ją do dostarczenia dokumentu do sądu. Jeżeli jednak ogłędziny mają być dokonane w miejscu, w którym przedmiot się znajduje, osoba trzecia powinna być wezwana w terminie ogłędzin i zobowiązana do ułatwienia dostępu do przedmiotu (art. 293–294 k.p.c.). Zgodnie z art. 295 k.p.c. osoba trzecia w ciągu dni trzech od doręczenia jej wezwania może z ważnych przyczyn żądać od sądu wzywającego zaniechania ogłędzin. Sąd przystępuje do ogłędzin dopiero po rozpoznaniu żądania osoby trzeciej. Jeżeli ta osoba bez uzasadnionych przyczyn nie zastosowała się do zarządzeń w przedmiocie ogłędzin, sąd skáže ją na grzywnę. Z art. 297 k.p.c. wynika, że osoba trzecia wezwana na termin ogłędzin ma prawo żądać zwrotu wydatków koniecznych związanych ze stawiennictwem w sądzie oraz wynagrodzenia za utratę zarobku na równi ze świadkiem, a ponadto zwrotu wydatków połączonych z dostarczeniem przedmiotu ogłędzin.

Bardziej problematyczne jest ustalenie zakresu przepisów o dowodzie z dokumentu, które znajdują zastosowanie do dowodów wymienionych w art. 308 k.p.c. W tym zakresie również należy dopuścić możliwość stosowania wprost dość licznej grupy przepisów (na przykład art. 243², art. 248, art. 251, art. 254 i art. 255–257 k.p.c.)⁴⁹.

⁴⁶ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2. *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021, s. 1414.

⁴⁷ B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, s. 170–171.

⁴⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego*, s. 211.

⁴⁹ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, s. 1405.

Ważne znaczenie praktyczne ma art. 243² k.p.c., który przewiduje, że dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia. Pomijając dowód z takiego dokumentu, sąd wydaje postanowienie. Nie jest zatem konieczne wydawanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu z dokumentów, o których mowa w art. 308 k.p.c. Wprawdzie przepis art. 243² k.p.c. nie zwalnia wyraźnie z obowiązku przeprowadzenia oględzin albo przeczytania treści dokumentu na rozprawie, ale taki jest jego cel. Konsekwencją braku postanowienia o dopuszczeniu dowodu z dokumentu jest bowiem zaniechanie tych czynności. Oznacza to, że nie jest też konieczne każdorazowe przeprowadzenie oględzin dokumentu zawierającego na przykład zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku. Czynności te są jednak uzasadnione wtedy, gdy na przykład są zgłaszane zarzuty dotyczące prawdziwości tego dokumentu, zachodzi spór dotyczący treści zapisu albo strona nie może lub nie umie zapoznać się z tym zapisem (z powodu braku potrzebnych urządzeń albo umiejętności ich obsługi).

Niektóre przepisy o dowodzie z dokumentu mogą być stosowane, ale tylko do niektórych rodzajów omawianych dokumentów. Tytułem przykładu można wskazać przepis art. 250 § 1 k.p.c., który umożliwia posłużenie się urzędowo poświadczonym odpisem lub wyciągiem z dokumentu znajdującego się w aktach organów lub podmiotów, o których mowa w art. 244 § 1 i 2 k.p.c. Można stosować ten przepis tylko w odniesieniu do dokumentu w postaci papierowej (tekstowego, który nie umożliwia ustalenia wystawcy). W wypadku dokumentu mającego postać elektroniczną nie da się sporządzić odpisu dokumentu, ale tylko jego kolejny egzemplarz (będący kolejnym oryginałem dokumentu).

6. MOC DOWODOWA DOKUMENTÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 308 K.P.C.

Nie jest jasne, czy do dokumentu nietekstowego mającego postać elektroniczną można stosować domniemania prawdziwości (autentyczności) i wiarygodności dokumentu przewidziane w art. 252 k.p.c. i 253 k.p.c. Zgodnie z tymi przepisami strona, która zaprzecza prawdziwości dokumentu urzędowego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenia organu, od którego dokument ten pochodzi, są niezgodne z prawdą, powinna okoliczności te udowodnić. Jeżeli strona zaprzecza prawdziwości dokumentu prywatnego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenie osoby, która je podpisała, od niej nie pochodzi, obowiązana jest okoliczności te udowodnić. Jeżeli jednak spór dotyczy dokumentu prywatnego pochodzącego od innej osoby niż strona zaprzeczająca, prawdziwość dokumentu powinna udowodnić strona, która chce z niego skorzystać. Nie ma przeszkód, aby domniemania te stosować także do dokumentów zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku oraz dokumentów o charakterze mieszanym, sporządzonych przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich

działania albo przez inne podmioty w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej (art. 244 § 1 i 2 k.p.c.). Tytułem przykładu można wskazać protokół elektroniczny sporządzony przez sąd. Protokół ten spełnia kryteria stawiane dokumentom urzędowym⁵⁰. Na podstawie art. 252 k.p.c. w zw. z art. 308 k.p.c. korzysta on z domniemania prawdziwości i wiarygodności. Domniemanie to oznacza, że przebieg posiedzenia był dokładnie taki, jaki został utrwalony w protokole elektronicznym⁵¹. Ciężar udowodnienia okoliczności przeciwnych spoczywa zatem na tej stronie, która zaprzecza prawdziwości lub wiarygodności tego dokumentu urzędowego.

Do dokumentów prywatnych zawierających na przykład zapis obrazu i dźwięku (jak nagranie oświadczenia woli lub wiedzy wystawcy) też znajduje zastosowanie domniemanie prawdziwości (autentyczności) tego dokumentu (art. 253 k.p.c.), pod warunkiem że są one podpisane przez wystawcę (na przykład przy użyciu kwalifikowanego podpisu elektronicznego)⁵².

PODSUMOWANIE

Zakres wykorzystania dowodów multimedialnych stale się rozszerza w związku z rozwojem technologicznym. Z upływem czasu utrwalanie czynności (choćby pomocnicze) za pomocą zapisów audiowizualnych stanie się standardem (na przykład testamenty audiowizualne). Łatwość i szybkość ich sporządzenia doprowadzi zapewne do wykorzystywania zapisu obrazu i dźwięku w celu utrwalania innych czynności prawnych w sposób zastępujący tradycyjne formy czynności. Nie ma przeszkód, aby zapis tekstowy został zastąpiony zapisem audio-wideo w celu zachowania i odtworzenia treści oświadczeń woli stron umowy. Nietrudno wyobrazić sobie nawet akt notarialny utrwalony w postaci nagrania obrazu i dźwięku, który zawiera oświadczenia stron oraz czynności notariusza, sygnowane kwalifikowanymi podpisami elektronicznymi stron i notariusza. Takie dokumenty umożliwiłyby nie tylko ustalenie treści oświadczeń stron umowy, lecz zawierałyby także dodatkowe informacje przydatne w trakcie badania ważności czynności prawnych (na przykład czy strona znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli). Tego rodzaju dokumenty w przyszłości mogą stać się podstawą wpisu we właściwych rejestrach (na przykład w księgach wieczystych albo innych rejestrach sądowych).

Już obecnie dowody z dokumentów nietekstowych (audialne lub audiowizualne) należy traktować jako zrównane z dowodami z tradycyjnych dokumentów.

⁵⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 225/08, LEX nr 560502. Zob. też K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego*, s. 194; J. Wiślo, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy*, s. 100.

⁵¹ K. Knoppek, [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2, s. 523.

⁵² Por. J. Wiślo, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy*, s. 93, 101.

Nie mogą być one uznawane *a limine* za dowody o mniejszej mocy dowodowej lub wiarygodności niż dokumenty w postaci papierowej. Wykładnia przepisów procesowych nie powinna prowadzić do różnicowania dowodów z dokumentów ze względu na formę zapisu (na przykład zapis wideo, a nie zapis tekstowy). Różnice dotyczą sposobu przeprowadzenia dowodów, ale nie powinny odnosić się do ich mocy dowodowej. W tym zakresie przepisy procesowe ustanawiają jednakowe standardy (na przykład w związku z podpisaniem dokumentu albo brakiem podpisu) dla dowodów z dokumentów.

DOCUMENTARY EVIDENCE IN ACCORDANCE WITH THE ART. 308 OF THE CODE OF CIVIL PROCEDURE

Summary

A document is a carrier of information that allows one to get acquainted with its content. The information may be recorded in the document in the form of an image, sound or both image and sound. Article 308 of the Code of Civil Procedure concerns the possibility of taking evidence from such documents. The provisions on visual inspection and documentary evidence applies to this kind of evidence. Regulations do not determine any other legal differences between these documents and traditional documents containing text.

Keywords: evidence from an electronic document, multimedia means, audio and audiovisual evidence

BIBLIOGRAFIA

- Allerhand M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Lwów 1932.
- Bijas W., *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 25–32.
- Błaszczak Ł., *Czy anonim może być dowodem w procesie cywilnym?*, „Palestra” 2022, nr 5, s. 118–130.
- Ereciński T., *Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985, s. 75–95.
- Feliga P., komentarz do art. 309 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, Legalis.
- Flaga-Gieruszyńska K., [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- Flaga-Gieruszyńska K., [w:] *System postępowania cywilnego, t. 2. Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021.
- Kaczmarek B., *Moc dowodowa dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym — polemika*, „Monitor Prawniczy” 2008, nr 5, s. 248–259.
- Kaczmarek-Templin B., [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 545–554.
- Kaczmarek-Templin B., [w:] *System Postępowania Cywilnego, t. 2. Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021.

- Kaczmarek-Templin B., *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Knoppek K., [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 2. *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016.
- Knoppek K., *Wydruk z komputera jako dowód w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 2, s. 54–60.
- Kościółek A., *Dopuszczalność wydruku komputerowego jako dowodu w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Dowodzenie w procesach cywilnych, gospodarczych i administracyjnych*, red. R. Sztymmler, M. Różański, Olsztyn 2014, s. 61–69.
- Krakowiak M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, t. 1, Warszawa 2016.
- Laskowska-Hulisz A., *Projektowane zmiany przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie postępowania dowodowego*, [w:] *Ku lepszemu prawu — dyskurs nauki i praktyki. Uwagi na tle ostatnich zmian legislacyjnych w zakresie prawa cywilnego i procedury cywilnej*, red. I. Kunicki, A. Antkiewicz, Sopot 2015, s. 31–51.
- Markiewicz K., *Dokumenty i ich warianty w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2016, nr 3, s. 461–476.
- Markiewicz K., *Informatyzacja postępowania cywilnego — de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzcu (26–29.9.2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 403–440.
- Markiewicz K., *Inne środki dowodowe*, [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.
- Mendrek A., *Dokumenty tekstowe (art. 243¹ k.p.c.) i inne dokumenty (art. 308 k.p.c.)*, [w:] *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017, LEX.
- Michalska-Marciniak M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembruski, t. 1, Warszawa 2020.
- Misztal-Konecka J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Marciniak, K. Piaśnicki, t. 1, Warszawa 2016.
- Nowacki J., *Analogia legis*, Warszawa 1996.
- Pawelec S., Trętowski B., *Strona internetowa jako źródło dowodowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 7, s. 40–44.
- Podolska M., *Znaczenie dowodów audialnych i wizualnych we współczesnym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Wokół problematyki dowodów i postępowania*, red. J. Bodio, M. Mierzwa, K. Niewęglowski, Lublin 2018, s. 167–176.
- Rusiński M., *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle nowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 2, s. 61–76.
- Sieńko M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. M. Manowska, t. 2, Warszawa 2015.
- Szostek D., *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, Warszawa 2012.
- Szostek D., *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2013 (numer specjalny), s. 13–16.
- Widło J., *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy (w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego)*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 9, s. 81–104

- Woźniak Z., [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2. *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021.
- Zedler F., *Dowód z dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ius est a Iustitia Appellatum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, Warszawa 2017, s. 562–572.